

DOI: 10.33270/0525676812.15
УДК 343.985:614.82/.84

РЕВА Іван

аспірант науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6239-9721>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОЖЕЖНОЇ АБО ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті здійснено спробу окреслити й висвітлити проблемні питання з розслідування кримінальних правопорушень пожежної або техногенної безпеки. За результатами вивчення слідчої та судової практики розслідування таких кримінальних правопорушень виявлено певні сталі тенденції та причини їх виникнення, увагу спрямовано на повторюваний характер деяких із них. Узагальнено й систематизовано причини виникнення техногенних катастроф. Розглянуто основні техногенно небезпечні об'єкти, які знаходяться на території України, що руйнуються першочергово під час бойових дій і терористичних атак. Встановлено фактори небезпек, які можуть виникнути в процесі порушення техногенної безпеки щодо кожного техногенно небезпечного об'єкта. Проаналізовано статистичні дані Офісу Генерального прокурора України відповідно до показників кримінальних порушень за ст. 270 Кримінального кодексу України та результати їх досудового розслідування за період воєнного часу 2022–2025 років. Вивчення вироків за ст. 270 Кримінального кодексу України в Єдиному державному реєстрі судових рішень надало можливість встановити змогу інсценувати порушення вимог пожежної безпеки. Визначено й узагальнено чинники, які ускладнюють розслідування таких кримінальних правопорушень. Встановлено та класифіковано об'єктивні й суб'єктивні фактори, які перешкоджають розслідуванню кримінальних правопорушень пожежної або техногенної безпеки.

Ключові слова: кримінальне провадження; правила пожежної та техногенної безпеки; судова статистика; типізація; систематизація; фактори небезпек.

Рекомендоване посилання:

Рева І. Проблемні питання розслідування кримінальних правопорушень пожежної або техногенної безпеки. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 1–2 (67–68). С. 119–123. DOI: 10.33270/0525676812.15

Вступ

У сучасних умовах серед проблем державного будівництва важливе значення мають питання забезпечення безпеки особи від загроз соціального, природного й техногенного характеру. Однією зі складових національної безпеки є захист особи, майна, суспільства й держави від пожеж і техногенних небезпек. Для забезпечення пожежної та техногенної безпеки в Україні створено й ефективно функціонує єдина державна система цивільного захисту населення. Однак пожежі та техногенні небезпекі й надалі становлять значну загрозу суспільній безпеці, спричиняючи загибель людей, значні матеріальні збитки й екологічні втрати (Kitseliuk, 2017, р. 15).

Вивчення емпіричної бази, зокрема вироків за ст. 270 КК України у Єдиному державному реєстрі судових рішень, засвідчило, що порушення встановлених законодавством вимог пожежної

або техногенної безпеки вчиняють як у містах, так і в сільській місцевості. У селах такі порушення часто пов'язані з порушеннями правил експлуатації твердопаливних печей, зокрема використанням для розпалення легкозаймистих речовин, невчасне проведення (непроведення) чищення трубопроводів, внесення конструктивних змін до будови печі тощо. Слід зважати й на можливість інсценування порушень вимог пожежної безпеки. Адже доволі часто злочинці використовують способи, що свідчать про некримінальне загоряння для приховування умисних злочинів, розраховуючи на те, що вогонь знищить усі сліди (Kitseliuk, 2017, р. 43).

Матеріали та методи

Питанням протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із порушенням встановлених законодавством вимог пожежної та техногенної безпеки, у різні часи присвячували свої дослідження М. В. Безуглова, В. Д. Безвесільний,

Ю. О. Бондаренко, М. С. Брайнін, М. М. Букаєв, Б. М. Гамалюк, О. С. Григор'ян, В. С. Давиденко, А. А. Дерев'янка, О. Ф. Д'яченко, А. П. Єгоров, С. І. Зернов, Г. М. Казаков, В. М. Кіцелюк, В. В. Колесніков, С. Д. Лехман, Б. В. Мегорський, А. В. Мішин, О. В. Пирогов, І. О. Попов, С. Г. Степаненко, О. В. Таран, Є. М. Ткаченко, М. Л. Цимбал, І. Д. Чешко та ін.

Водночас унаслідок збройної агресії РФ, що призвела до зміни динаміки рівня злочинності загалом і порушень встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки зокрема, вивчення питання щодо встановлення факторів, які ускладнюють розслідування таких кримінальних правопорушень, залишаються недостатньо дослідженими.

Мета статті – на підставі наявної емпіричної бази, досліджень учених, а також офіційних статистичних даних встановити й узагальнити проблемні питання з розслідування кримінальних правопорушень щодо встановлених вимог дотримання пожежної та техногенної безпеки.

Результати й обговорення

В умовах сьогодення під час ведення воєнних дій РФ на території України техногенні об'єкти стають потенційно найнебезпечнішими. Провокування техногенної небезпеки може призвести до виникнення техногенної катастрофи з тяжкими наслідками не тільки для людини, а й для навколишнього середовища, а також повного виходу з ладу чи руйнування технічних засобів.

Вивчення слідчої та судової практики розслідування порушень встановлених вимог дотримання пожежної та техногенної безпеки дає підстави встановити певні сталі тенденції і причини їх виникнення, прослідкувати повторюваний характер окремо взятих із них. Причинами техногенних катастроф можуть бути такі чинники:

природні (аномальна температура, повені, землетруси, аномальна температура, пожежі тощо);

антропогенні – це фактори, які своїм походженням пов'язані з будь-якою діяльністю людини (виробничі дефекти споруд, порушення технологічних процесів, правил експлуатації та обслуговування транспортних засобів, обладнання, машин і механізмів). Тобто здебільшого випадки виникнення загроз техногенного характеру можуть бути пов'язані з діяльністю людини, яка може порушувати норми та правила техніки безпеки й технологічних процесів (Zubair, 2023). До антропогенних чинників доцільно віднести й терористичні атаки.

Такими основними техногенно небезпечними об'єктами, що першочергово руйнуються під час бойових дій або терористичних атак, є ядерні об'єкти, греблі гідроелектростанцій (ГЕС), хімічні підприємства, трубопроводи тощо.

До ядерних об'єктів в Україні належать атомні електростанції (АЕС): Запорізька АЕС

(6 реакторів); Рівненська АЕС (4 енергоблоки); Південноукраїнська АЕС (3 реактори); Хмельницька АЕС (2 реактори); Чорнобильська АЕС і зона відчуження (1 зруйнований аварійний енергоблок); дослідний ядерний реактор Київського інституту ядерних досліджень (Operating nuclear power...). В Україні діють три АЕС, проте з 2025 року Чорнобильська АЕС не належить до цього списку. Вона має статус державного підприємства та виведена зі складу Енергоатому. Запорізька АЕС тимчасово не функціонує через окупацію (Haiduk, 2025).

До факторів радіаційної небезпеки належать: забруднення навколишнього середовища, небезпека для всього живого, що опинилося на забрудненій місцевості (загибель людей, тварин, знищення посівів тощо), крім того, унаслідок можливого атомного вибуху – виникнення сильних руйнувань на значній території (Man-made hazards...).

Хімічні підприємства. На початку 2022 року на території України було близько 4 тис. підприємств, які працювали в хімічному секторі. Значну частину підприємств хімічного сектору було знищено або припинено їх діяльність через високі ризики витоку небезпечних речовин. Серед таких підприємств – завод у Рубіжному, який було знищено; об'єднання «Азот» у Северодонецьку було пошкоджено внаслідок запеклих боїв; знищено Лисичанський НПЗ; зазнав обстрілів «Сумихімпром». Унаслідок бойових дій та окупації територій, на яких знаходяться хімічні підприємства, близько 78 % від усіх обсягів хімії, що споживає Україна, є імпортою продукцією (Chemical industry...). В умовах сьогодення в Україні є 1276 хімічно небезпечних об'єктів. З них 136 об'єктів – 1-го та 2-го ступенів хімічної небезпеки, деякі з них знаходяться на окупованій території.

Фактори небезпеки викиду (розливу) хімічно небезпечних речовин – це забруднення навколишнього середовища, небезпека для всього живого, що опинилося на забрудненій місцевості (загибель людей, тварин, знищення посівів тощо), крім того, унаслідок можливого хімічного вибуху – виникнення сильних руйнувань на значній території.

Гідроелектростанції: Дніпровська ГЕС (ДніпроГЕС, Запоріжжя); Середньодніпровська ГЕС; Кременчуцька ГЕС; Канівська ГЕС; Київська ГЕС; малі та середні ГЕС Дністровського каскаду; греблі.

Каховську гідроелектростанцію російський агресор знищив 2023 року, підірвавши дамбу, що спричинило масштабне затоплення прилеглих населених пунктів на Херсонщині. Також під російський удар потрапила і Дніпровська ГЕС: 25 березня 2024 року окупанти обстріляли станцію, унаслідок чого зайнялася пожежа. Крім того, 29 березня 2024 року агресор намагався

атакувати Дністровську ГЕС на Буковині (Pradid, 2024).

На початку повномасштабного вторгнення ворога в нашу країну постала проблема вигорання полів зернових культур унаслідок навмисного обстрілу саме місць вирощування збіжжя. Локалізацію та ліквідацію такого роду пожеж ускладнюють сприятливі для займання погодні умови, низька вологість приземного шару (Kuzyk, & Tovarianskyi, 2022), наявність вибухо-небезпечних предметів, недостатня кількість пожежно-рятувальної техніки, практична відсутність логістики гасіння із залученням пожежних плугів і недостатня ширина протипожежних розривів (Koval, & Porovych, 2024).

Вивчення судової практики розслідування порушень встановлених вимог дотримання пожежної та техногенної безпеки дає підстави стверджувати, що вони мають чимало різноманітних виявів, встановити певні сталі напрями та системний характер деяких із них. Пожежна й техногенна небезпека виникає внаслідок порушень встановлених законодавством правил і вимог, що покладені не тільки на посадових осіб, керівників підприємств, установ, організацій як державних, так і недержавних (приватних), до

спеціально призначеної відповідальної особи й найманих працівників або службових осіб, так і порушення таких правил у побуті пересічними громадянами, що не пов'язано з їхньою професійною чи службовою діяльністю.

Розслідування таких порушень на практиці завжди ускладнюється такими чинниками:

втратою матеріальних слідів злочину під впливом об'єктивних процесів (значної кількості води, уламків споруд, високих температур);

навмисними діями незацікавлених осіб в об'єктивному розслідуванні;

можливим інсценуванням підпалів з метою приховування інших умисних злочинів;

бланкетним характером законодавчого закріплення кримінальної відповідальності;

необхідністю комплексного застосування різних за природою спеціальних знань;

відсутністю належної спеціалізації слідчих;

недостатністю методичної бази тощо (Kitseliuk, 2017).

Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора та судової влади України за період дії воєнного стану, розглянемо показники порушень вимог законодавства щодо пожежної та техногенної безпеки (табл.).

Таблиця

Дані про кількісні показники кримінальних правопорушень за ст. 270 КК України та результати їх досудового розслідування

Рік	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлено до суду (п. 2, 3 ст. 283 КПК України) з обвинувальним актом	Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення)
2022	408	1	407
2023	337	0	337
2024	424	2	422
2025 (січень–березень)	222	0	222

Аналізуючи відомості, представлені в таблиці, доходимо висновку, що майже щороку прослідковується збіг кількості облікованих порушень встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки, що спричинило виникнення пожежі або аварії, до кількості відповідних кримінальних правопорушень, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення). Прослідковується чітке плато збігу таких показників з року в рік: 2022 року – 99,7 %, 2023 року – 100 %, 2024 року – 99,5 %; січень–березень 2025 року – 100 %. Відповідно до даних з таблиці, привертає увагу різниця між загальною кількістю облікованих кримінальних правопорушень і тими, за якими провадження направлено до суду. Зокрема, відповідно до згаданих вище показників, відсоток різниці між ними надзвичайно мізерний: 2022 року – 0,2 %, 2023 року – 0 %, 2024 року – 0,6 %; січень–березень 2025 року – 0 %.

Це зумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. До об'єктивних факторів доцільно віднести такі:

– під час розслідування таких кримінальних правопорушень високою є можливість їх перекваліфікації;

– складність розслідування таких злочинів полягає в тому, що надзвичайно складно розрізнити справжні причини виникнення пожежної та техногенної небезпеки, оскільки пожежа або потоп знищують більшість слідів вчинення злочину й слідова картина первісного кримінального правопорушення зазнає значних пошкоджень;

– можливість маскування таких злочинів під некримінальні загоряння для приховування вчинення умисних злочинів з розрахунком на те, що вогонь, вода або значні руйнування знищать усі сліди.

Суб'єктивні фактори:

- наявність недоліків у наявному порядку реєстрації таких кримінальних правопорушень;
- недостатня кількість спеціалістів у розслідуванні порушень встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки, якщо воно спричинило виникнення пожежі або аварії;
- обмежений рівень професіоналізму слідчих органів у розслідуванні таких кримінальних правопорушень.

Висновки

За результатами проведеного дослідження стан порушень встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки свідчить про те, що, попри відносно стабільну кількість досліджуваних кримінальних правопорушень, їх розслідування вирізняється наявністю ускладнень, про що свідчить чіткий збіг кількості облікованих порушень встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки, що спричинило виникнення пожежі або аварії, і кількості відповідних кримінальних правопорушень, у яких на кінець звітної періоду рішення не прийнято (про закінчення або

зупинення). Такі ускладнення вирізняються значною різницею між загальною кількістю облікованих кримінальних правопорушень і кількістю проваджень, що направлені до суду.

За результатами вивчення цієї проблематики висвітлено проблемні питання розслідування кримінальних правопорушень пожежної або техногенної безпеки. Одне з них – це слідова картина первісного кримінального правопорушення, яка зазнає значних пошкоджень. Встановлено, що вкрай складно розрізнити справжні причини виникнення пожежної та техногенної небезпеки, оскільки пожежа, потоп, значна кількість уламків споруд знищують більшість слідів вчинення злочину. Тому постає небезпека і щодо можливості маскуванню таких кримінальних правопорушень під некримінальні події або інсценування підпалів з метою приховування інших умисних злочинів. Важливим чинником під час розслідування таких кримінальних правопорушень є необхідність комплексного застосування різноманітних спеціальних знань, наявність у слідчих відповідної спеціалізації та належної методичної бази з цієї проблематики тощо.

References

- [1] Chemical industry of Ukraine. Site "Y.C. Matket". Retrieved from <https://blog.youcontrol.market/khimichna-promislovist-ukrayini/>
- [2] Haiduk, Yu. (2025). How many nuclear power plants in Ukraine: operating and unfinished. *Facts*. Retrieved from <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250422-skilky-atomnyh-elektrostantsij-v-ukrayini-robochi-ta-nedobudovani/>
- [3] Kitseliuk, V.M. (2017). *Investigation of violations of fire safety requirements established by law* (Doctoral dissertation, Kyiv, Ukraine).
- [4] Koval, V., & Popovych, V. (2024). Burning of grain fields in wartime: causes and food security. *Current problems of fire safety and prevention of emergencies in today's conditions: collection of abstracts of the supplementary International Scientific and Practical Conference* (pp. 6-7). Lviv: LDUBZhD. Retrieved from <https://surli.cc/zfcuzu>
- [5] Kuzyk, A.D., & Tovarianskyi, V.I. (2022). Research on grain fires using computer modeling. *Fire safety*, 41, 67-72. DOI: 10.32447/20786662.41.2022.08
- [6] Man-made hazards. Site "OSVITA.UA". Retrieved from <https://osvita.ua/vnz/reports/bjd/23703/>
- [7] Operating nuclear power plants. Site on nuclear safety, radiation protection and non-proliferation of nuclear weapons. Retrieved from <https://www.uation.org/zagalni-vidomosti>
- [8] Pradid, Ya. (2024). Ukraine decommissioned two hydroelectric power plants due to shelling. Site "ZAXID.NET". Retrieved from https://zaxid.net/ukrayina_vivela_z_ekspluatatsiyi_dvi_gidroelektrostantsiyi_n1585187
- [9] Zubair, A. (2023). Genesis of technogenic disasters. *Legal scientific electronic journal*, 6, 724-729. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/171

Список використаних джерел

- [1] Хімічна промисловість України. Y.C. Mamket: [сайт]. URL: <https://blog.youcontrol.market/khimichna-promislovist-ukrayini/>
- [2] Гайдук Ю. Скільки атомних електростанцій в Україні: робочі та недобудовані. *Факти*. 22 квіт. 2025 р. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250422-skilky-atomnyh-elektrostantsij-v-ukrayini-robochi-ta-nedobudovani/>
- [3] Кіцелюк В. М. Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 253 с.
- [4] Коваль В., Попович В. Горіння полів зернових культур в умовах війни: причини та продовольча безпека. *Актуальні проблеми пожежної безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям в умовах сьогодення* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 13 груд. 2024 р.). Львів : ЛДУБЖД, 2024. С. 6–7. URL: <https://surli.cc/zfcuzu>

- [5] Кузик А. Д., Товарянський В. І. Дослідження пожеж зернових культур з використанням комп'ютерного моделювання. *Пожежна безпека*. 2022. № 41. С. 67–72. DOI: 10.32447/20786662.41.2022.08
 - [6] Небезпеки техногенного характеру. *OSVITA.UA* : [сайт]. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/bjd/23703/>
 - [7] Діючі АЕС. *Сайт з питань ядерної безпеки, радіаційного захисту та нерозповсюдження ядерної зброї*. URL: <https://www.uatom.org/zagalni-vidomosti>
 - [8] Прадід Я. Україна вивела з експлуатації дві гідроелектростанції через обстріли. *ZAXID.NET* : [сайт]. URL: https://zaxid.net/ukrayina_vivela_z_ekspluatatsiyi_dvi_gidroelektrostantsiyi_n1585187
 - [9] Зубайр А. Генезис техногенних катастроф. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 724–729. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-6/171
-

REVA Ivan

Postgraduate Student of the Research Laboratory on Crime Prevention Problems of the National Research Institute of Police Activities of the National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6239-9721>

PROBLEMATIC ISSUES OF INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES IN FIRE OR TECHNOGENIC SAFETY

Abstract. *The article attempts to identify and reveal problematic issues in the investigation of criminal offenses of fire or technogenic safety. Based on the results of studying the investigative and judicial practice of investigating such criminal offenses, certain stable trends and causes of their occurrence have been identified, and attention has been paid to the recurring nature of some of them. The causes of man-made disasters are summarized and systematized. The main man-made hazardous objects located on the territory of Ukraine are considered, which are primarily destroyed during hostilities and terrorist attacks. The hazard factors that may arise in the event of a violation of man-made safety for each of the mentioned man-made hazardous objects are identified. Statistical data of the Office of the Prosecutor General of Ukraine were analyzed in accordance with the indicators of criminal violations under Article 270 of the Criminal Code of Ukraine and the results of their pre-trial investigation for the period of wartime 2022-2025. The study of sentences under Article 270 of the Criminal Code of Ukraine in the Unified State Register of Court Decisions made it possible to establish the possibility of staging violations of fire safety requirements. To identify generalized factors that complicate the investigation of such criminal offenses. To identify and classify objective and subjective factors that hinder the investigation of criminal offenses of fire or technogenic safety.*

Keywords: *criminal proceedings; fire and technogenic safety rules; judicial statistics; typification; systematization; risk factors.*